

17 de Gooij

Herstelplan
voor
de Ambtmanstuin en de Hoogboomtuin
te Tiel

Dr L.H. Albers

Ir A. Guinee

B. Heinrichs

Herstelplan
voor
de Ambtmanstuin en de Hoogeboomtuin
te Tiel

november 1997

Albers Adviezen
Annastraat 3A

3512 GP Utrecht
030-2310788

Dr Lucia Albers
Barry Heinrichs

m.m.v. ir Anja Guinée
landschapsarchitect Rotterdam

HERSTELPLAN AMBTMANSTUIN EN HOOGBOOMTUIN**Inhoud**

Inleiding	2
---------------------	---

AMBTMANSTUIN

Historie	4
Kenmerken van de aanleg door K.G. Zocher	5
Relatie met middelste tuin	7
Huidige situatie	9
Conclusie	9
Maatregelen algemeen	10
Maatregelen per vak	12

HOOGBOOMTUIN

Historie	20
Conclusie	21
De drie tuinen ten opzichte van elkaar	21
Maatregelen algemeen	23
Maatregelen per vak	23

Documentatie	30
------------------------	----

Samenvatting	31
------------------------	----

Kaarten (verkleind)

1. Inventarisatie
2. Ontwerp - reconstructie
3. Maatregelen

Inleiding

Aan de Ambtmanstraat in Tiel liggen de beide historische panden waarvan de tuinen in dit rapport worden beschreven. De Ambtmanstuin is Gemeentelijk Monument, de Hoogenboomtuin zal nog die status krijgen.

Zij zijn van elkaar gescheiden door een tuin aangelegd in 1997 bij het nieuw gebouwde stadhuis van Tiel dat ligt aan de Achterweg, aan de achterkant van de bestudeerde tuinen.

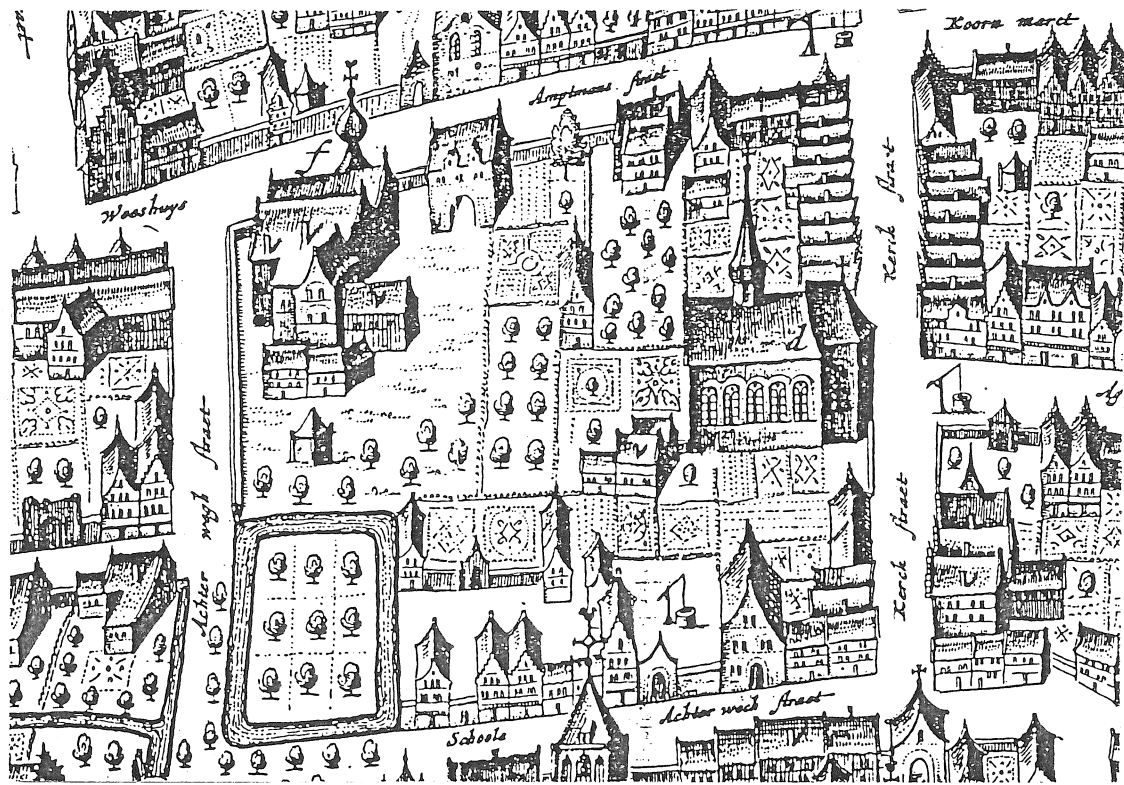
De Ambtmanstraat of Hooghstraat was in de middeleeuwen een dijk waar Adriaan van Bueren, Ambtman van Neder-Betuwe en rechter van Tiel, in 1525 een huis mocht bouwen.

De kaart van Jacob van Deventer van *ca 1560* vertoont reeds het *rechthoekig wegenpatroon waarbinnen de drie tuinen en de Ceciliakapel liggen*. De nog steeds bestaande *knik in de lange westzijde van de Ambtmantuin*¹ (de 1e Achterstraat) is op deze kaart reeds te vinden.

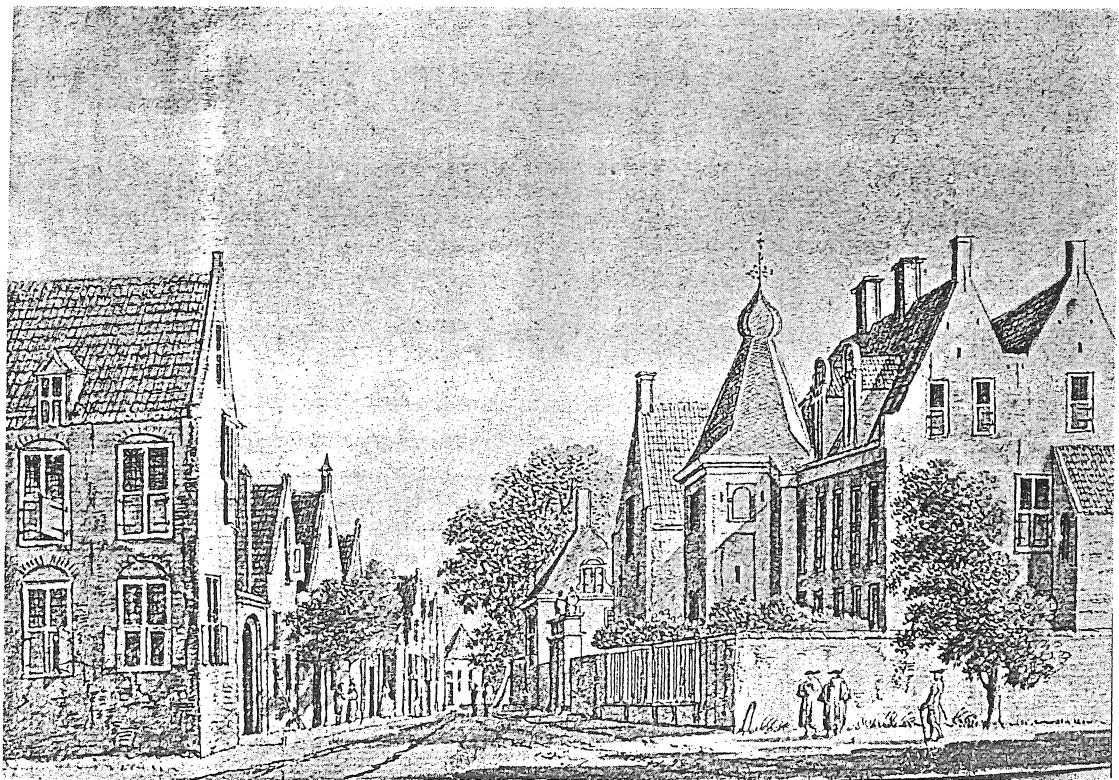
Zowel de Ambtmanstuin als de Hoogenboomtuin zijn naar alle waarschijnlijkheid ontworpen door Karel Georg Zocher (1796-1863). Deze architect en tuinarchitect heeft in de 19de eeuw veel voor Tiel betekend. Het beursgebouw, woningen aan het Kalverbos, de aanleg van de wandeling op de voormalige wallen, de begraafplaats Ter Navolging en twee huizen aan de Tolhuiswal, waren alle van de hand van K.G. Zocher. Omstreeks het midden van de negentiende eeuw fungeerde Zocher als stadsarchitect van Tiel.

Er is alle reden om de tuinen die door hem werden ontworpen en nog redelijk gaaf aanwezig zijn, in Zochers stijl te herstellen.

¹ *Cursief geprint zijn de historische onderdelen van de tuinen die nog bestaan.*

Afbeelding 1 Ca 1645, kaart van Tiel door Johan Bleau, detail

Afbeelding 2 1782, tekening van het Ambtmanshuis door H. Tavenier

AMBTMANSTUIN

Historie

De bewoningsgeschiedenis van het Ambtmanshuis is heel goed beschreven door F.J. Mijnlieff. Hieronder volgt de geschiedenis van de tuin.

16de-17de eeuw

Het Ambtmanshuis is van oorsprong 16de eeuws. Al aan het begin van de 17de eeuw werd het terrein vergroot, zodat het twee percelen diep is. In 1612 kocht Derk Vijgh, Ambtman van Neder-Betuwe en rechter van Tiel, de grond die achter zijn huis lag van het Cecilienklooster. Het achterste stuk was een omgrachtte boomgaard. Deze staat getekend op de kaart van Johan Bleau van ca 1645. Tot in de jaren zestig lagen nog de resten van de gracht om de boomgaard aan de zuid- en westkant van de tuin. Om de tuin bij het huis stond een muur, afgebeeld op de kaart van 1645 en op de tekening door H. Tavenier 1782. daarop zijn ook wat struiken te zien die boven de muur uitsteken aan de voorkant van het huis, waar nu een buxusparterre ligt. De huidige muur aan de Ambtmanstraat en hekpijlers zijn 18de eeuws, de muur aan de zijde van de Achterstraat dateert volgens een ingemetselde steen uit 1901.

18de eeuw

Een verkoopacte uit 1750 spreekt van een huis met stalling, koetshuis, tuinmanswoning en oranjerie. De bijgebouwen bestaan geen van alle meer. Vermoedelijk had Bernard van Welderen zijn huis tot deze welstand gebracht. Hij was gehuwd in 1722, woonde op het Ambtmanshuis sinds 1724 (geërfd van zijn vader), was schepen van Tiel en Ambtman van Neder-Betuwe, van 1724-'47 ook gecommitteerde ter Generaliteit en in 1729 ambassadeur in Engeland. Hij overleed in 1770. In de franse tijd werd het huis geplunderd in 1787; in 1815 overnachtte koning Willem I in het huis.

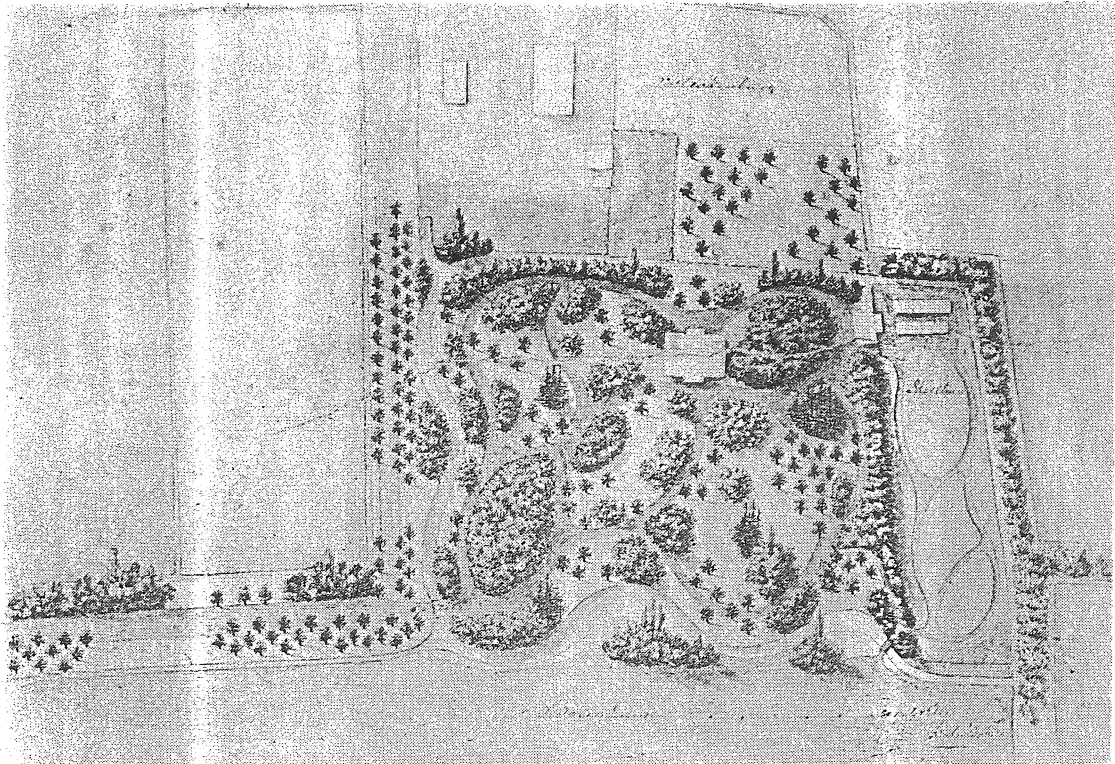
19de eeuw

In 1818 werd het huis verkocht en kwam er een schuur in de tuin ten behoeve van een houthandel en zagerij. Van ca 1825 tot 1840 werd het huis behalve voor bewoning tevens gebruikt als katoenspinnerij.

P.A. Reuchlin- K.G. Zoicher

In 1840 was Jhr Pierre Adrien Reuchlin enig eigenaar geworden. Hij was burgemeester van Tiel tot 1865. In zijn tijd kwam de architect en tuinarchitect Karel Georg Zoicher (1792-1863) regelmatig naar Tiel (tussen 1838 en 1840 en tussen 1850-1853) o.a. voor de aanleg van het park op de stadswal en voor de aanleg van de begraafplaats "Ter Navolging", ca 1840. Hij was de zes jaar jongere broer van Jan David Zoicher jr, de beroemde architect die o.a. de (afgebroken)beurs van Amsterdam en het Vondelpark ontwierp.

Van de ontwerptekeningen door Karel Georg zijn er vier bewaard gebleven: van de begraafplaats Ter navolging berust een tekening in het Tiels Gemeentearchief; zijn ontwerp tekening voor de buitenplaats Blikkenburg te Zeist van ca 1850 bestaat nog (Rijksarchief Utrecht), evenals dat voor het landgoed Oldenaller in Putten 1850 (in het Rijksarchief Gelderland). Opvallend op deze ontwerp tekeningen in landschapsstijl zijn de grote aantallen vrijstaande bomen op de grasvelden. De vierde tekening betreft de buitenplaats Welbehagen in Rotterdam (tek. RKD Den Haag).

Afbeelding 3 Ca 1850, Blikkenburg, ontwerp door K.G. Zocher, coll. Stichting v.d. Poll, Rijksarchief Utrecht

Omdat Karel Georg Zocher vermoedelijk bij Reuchlin logeerde (hij declareerde namelijk geen logiekosten meer volgens H. van Heiningen die o.a. de tochten van Zocher naar Tiel in het Gemeentearchief onderzocht) is het zeer aannemelijk dat Zocher de landschappelijke tuin bij het Ambtmanshuis ontwierp. De aanleg zou in of kort na 1855 plaatsgevonden kunnen hebben, want in 1855 zijn de loodsen en tredmolen uit de Ambtmanstuin verwijderd. Reuchlin bleef er wonen tot 1868. De aangrenzende percelen waren ook door hem gekocht en zijn broer D.F. Reuchlin, bezat het perceel dat nu Hoogenboomhuis en tuin wordt genoemd. Ook van deze tuin is de mondelinge overlevering dat hij door Zocher zou zijn aangelegd, hetgeen zeer waarschijnlijk is gezien de stijl ervan en de ouderdom.

K.G. Zocher was ook architect. In 1860 bouwde Zocher twee huizen op de Tolhuiswal. Het *koetshuis*, ook wel in gebruik geweest als oranjerie, is gebouwd in een stijl die ca 1860 gebruikelijk was en het is dan ook zeer wel mogelijk dat het ontwerp ervoor ook van zijn hand kwam.

Kenmerken van de aanleg ca 1855-'60 door K.G. Zocher

K.G. Zocher maakte *in elkaar overlopende grasruimtes* die gescheiden werden door groepen bomen en struiken. Deze *groepen* bestonden uit *bloeiende bomen en struiken of uit wintergroene bomen en struiken* (taxus, hulst, buxus, aucuba vermoedelijk later toegevoegd), dat valt althans af te leiden uit de huidige situatie. De *belangrijkste zichtas* in de tuin bood uitzicht op een *rode beuk*. Men keek over gras waar zich een pad doorheen slingert. De *koepel* naast de beuk is er pas later neergezet.

Afbeelding 4 Ambtmantuin 1986

Afbeelding 5 zelfde situatie in 1997 laat zien dat de tuin achteruit is gegaan: pad versleten en ingezakt, gras, esdoornopslag, zicht op koetshuis verdwenen.

Aangezien Reuchlin ook beschikte over de naastgelegen tuin werd daar in het ontwerp ongetwijfeld rekening mee gehouden. Een koepel stond dan ook op de huidige grens met de moderne tuin, bijna op de plaats waar Wil Thijse een doorzicht projecteerde. Vanuit de koepel had men zicht op twee kerktorens en de Ceciliakapel.

Bomen stonden in de perken of in het gras; voorin de tuin *bijzondere loofbomen* (rode kastanje, zwarte linde, oude geënte iep, geënte zilverlinde, verdwenen Sophora japonica), achterin bijzondere en *verschillende naaldbomen* hoog boven het gras en de andere beplanting uit.

Andere soorten die Zocher gebruikte waren de Vleugelnoot, Paardenkastanje of "Vlierboom" alle te vinden in de tuin.

Eiken komen niet voor in de tuin, evenmin acacia (*Robinia pseudo acacia*) een boomsoort die J.D. Zocher jr graag gebruikte als sierboom. De *Sophora japonica* is een boom die daarop lijkt.

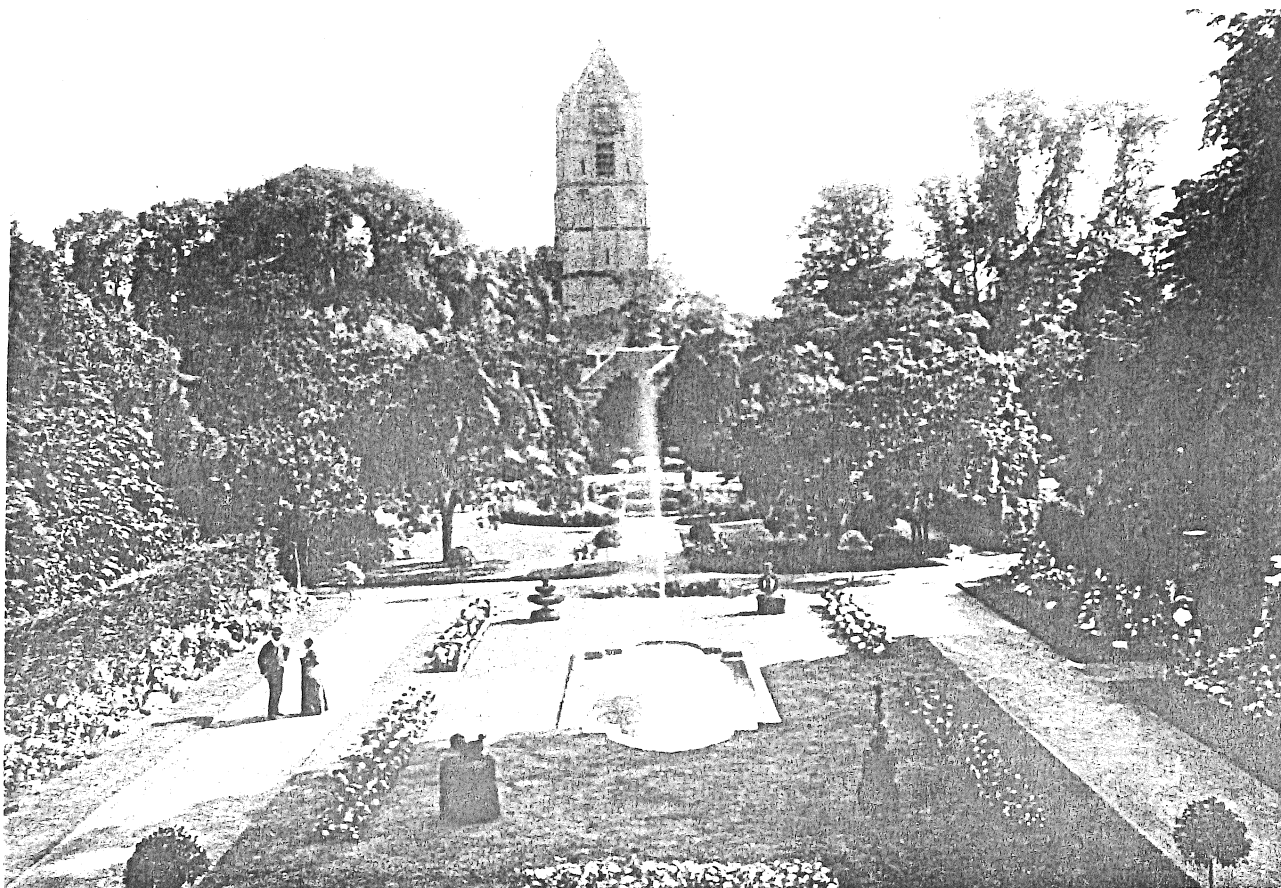
De *paden wisselen van breedte*, zij worden wijder naar de kruispunten en waar een boom in het pad staat. De paden lagen vroeger dieper dan de perken. Het "Handboek bij het aanleggen, beplanten, onderhouden enz. van tuinen" van J.C. Krook uit 1872 schrijft voor: "Hoe hoger de grasstukken en de bloemperken liggen, des te sierlijker zullen zij zich aan het oog voordoen."

De *perken met struiken kregen randen van bakstenen*, waarschijnlijk om een scheiding aan te brengen tussen de aarde op het pad en de aarde van het perk. Bij de grasranden was dat niet nodig. Waarschijnlijk zijn deze baksteenranden pas later aangelegd, ca 1900. Een oude foto van de Hoogeboomtuin laat zo'n perk met rand zien tegen de Ceciliakapel. In de tweede helft van de 19de eeuw werden in het algemeen parken steeds keuriger en werden in de openbare parken voethekjes om de gazons gezet.

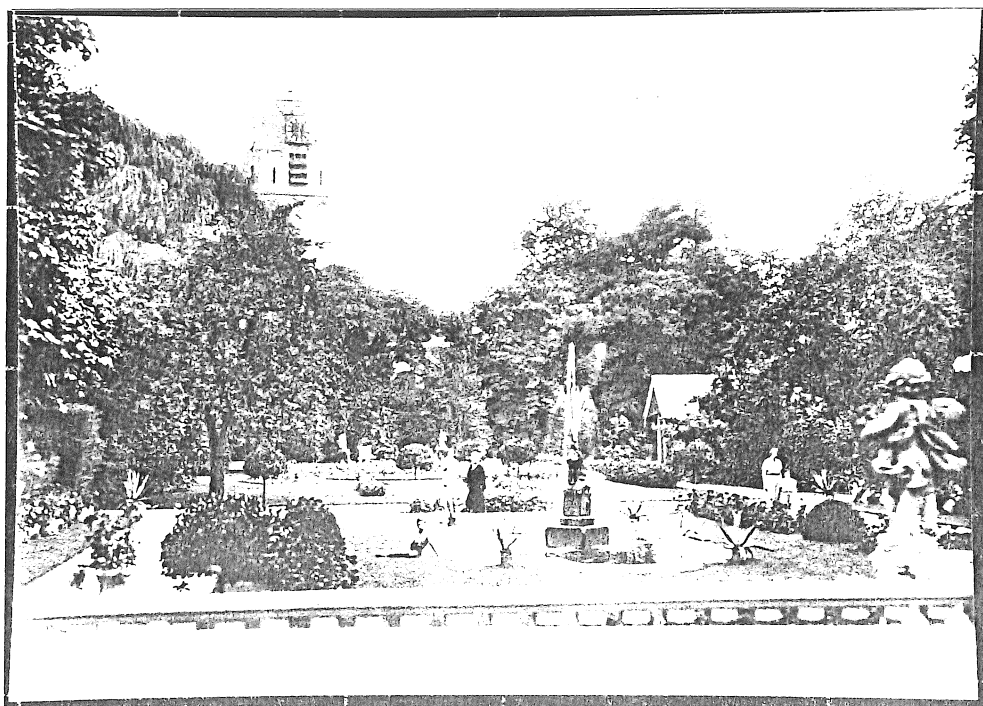
Ten tijde van de aanleg van de Zochertuinen ca 1860 werden grasvelden in Nederland meestal nog met de zeis gemaaid, en niet met kunstmest bemest, zodat er allerlei plantjes tussen het gras bloeiden. Dat gaf kleur aan de grasvelden en zegt ook iets over de ecologische kwaliteit van het gras.

Relatie met middelste tuin

Het is opvallend dat de Ambtmanstuin geen boomgaard of moestuin had. Mogelijk waren die ondergebracht op het tussen gelegen tuindeel. Daar werd ca 1900 een eigentijdse tuin aangelegd in neo-barokstijl. Deze middelste tuin had hagen langs de randen en een dwars pad waar de verbinding met de Ambtmanstuin en de Hoogeboomtuin was. Op een foto van deze tuin is ook het dak van een koepel te zien op de plaats waar de kadasterkaart een acht-kantig gebouwtje aangeeft. Het tentdak past echter niet op het achtkantig basement van de kaart. Het oorspronkelijke koepeltje zal ca 1900 vermoedelijk al achterin de Ambtmanstuin zijn geplaatst en de kale plek ingevuld met een ander huisje om te zitten tegenover de grote ronde bloem- of rozen-parterre. De tuin bij het Stadhuis, ontworpen door Wil Thijse en aangelegd in 1997, is geïnspireerd op deze voormalige tuin. De lange lijnen, hagen, decoratieve elementen en dwarsverbindingen met de beide andere tuinen zijn ook te vinden op het oude ontwerp. Verdere overeenkomsten van de hedendaagse tuin met zijn voorganger van ca 1900 zijn er niet. De moderne tuin heeft een geheel andere sfeer.

Afbeelding 6 Middelste tuin omstreeks 1900, dwarspad en hagen langsde beide zijtuinen, foto Gemeentearchief Tiel, collectie Gerritsen.

Afbeelding 7 Dezelfde tuin na 1900, met tuinhuis op de grens met Ambtmanstuin

Huidige situatie

In 1901 werd de muur langs de Achterstraat vanaf het koetshuis herbouwd. Wellicht is toen meer gebeurd: het planten van buxus en taxus in de tuin en de *buxusparterre* aan de voorkant van het huis en buxus langs de zuidgevel. Dat kan echter ook hebben plaats gevonden na de restauratie van het Ambtmanshuis in 1920. De Ambtmanstuin is tussen 1978 en 1982 door de Heidemij verjongd. Bomen (kastanjes, linde) en veel struiken zijn toen bijgeplant (aucuba, sneeuwbes, taxus, buxus, hazelaar). Deze planten zijn snel gegroeid en hebben soms meer van de ruimte naast het centrale pad ingenomen dan oorspronkelijk bedoeld. Daardoor zijn grasstroken verdwenen. De paden lagen vroeger dieper dan het gras, nu liggen paden en gras veelal op gelijk niveau of ligt het gras dieper (vergelijk foto's 1986, 1997).

Door het groter worden van de bomen en door veel bomen die spontaan zijn opgeslagen is de tuin schaduwrijker geworden dan hij oorspronkelijk was. Daardoor is concurrentie ontstaan tussen de bomen; de tuin is ook te schaduwrijk geworden om bloeiende heesters nog een kans te geven om te bloeien.

Achterin de tuin verblijft een uil. Vleermuizen vliegen om het Ambtmanshuis. Zwarte spechten, kleine bonte specht, grote bonte specht, goudvink, koolmees, pimpelmees, staartmees, boomkruiper, merels.

Conclusie

Uit de 17de eeuw is het grondgebied bewaard gebleven. In de tuin zijn geen 17de eeuwse elementen meer zichtbaar, evenmin als 18de eeuwse behalve de tuinmuur aan de Ambtmanstraat.

Ondanks de boven beschreven veranderingen is de 19de eeuwse Ambtmanstuin vrij gaaf bewaard gebleven, zeker indien men hem vergelijkt met andere 19de eeuwse stadstuinen; er zijn geen tuindelen afgegaan, niets is onherstelbaar veranderd of volledig verdwenen.

De tuin is rijk aan vogels.

Het herstel van de tuin, zoveel mogelijk naar de oorspronkelijke vormen van het ontwerp van K.G. Zoicher, ligt dan ook voor de hand. Daarbij dient de ecologische rijkdom van de tuin zo mogelijk verhoogd te worden. (De koepel zal niet worden teruggeplaatst.)

Maatregelen algemeen

Jaarringen tellen

Het is vaak moeilijk te constateren uit welke periode van aanleg de bomen dateren. Om meer kennis te verkrijgen over de oorspronkelijke aanleg, is het noodzakelijk jaarringen te tellen, indien bomen geveld moeten worden. De omvang van de stam, het aantal jaarringen en het jaar van velling dienen op de inventarisatiekaart bij de betreffende boom te worden aangetekend.

De tuin met zorg restaureren (o.a. de belijning van de gazons en struikenvakken vraagt om speciale aandacht van een esthetisch oog.)

Letten op vormsnoei van de vakken. Die hebben een ronde opbouw, van binnen hoger dan langs de randen. De vorm van individuele bomen en struiken is ondergeschikt aan de vorm van het geheel. De geschiedenis wordt niet alleen beleefd in de vorm, maar juist ook in de ouderdom van de bomen en de rust die de tuin uitstraalt. Kromme, gevorkte en niet meer zo gave bomen kunnen toevoegen aan de belevingswaarde van de tuin, een manier van beleven die in het midden van de 19de eeuw, de tijd van de romantiek, ook ervaren werd.

De Ambtmanstuin is zeer schaduwrijk door zijn grote en oude bomen. Een lichte tuin zal het nooit worden. Alleen dienen accenten van licht ook aanwezig te zijn in de historische tuin, waar dan tevens een bloemperk en bloeiende heesters - het zo typerende engels gewas - van kan profiteren.

Zo'n twintig en tien jaar geleden is men begonnen jonge bomen te planten, echter op plaatsen in grasvelden waar zij niet horen en dus afbreuk doen aan het ontwerp (linde, rode beuk, plataan, kastanje, taxus). Ook struikgroepen werden bijgeplant, soms te veel op de rand van het gras, zodat ze dat nu overgroeid hebben.

Deze bomen en struiken dienen deels verwijderd te worden, omdat zij in de toekomst de vormen van de tuin sterk zullen wijzigen.

Verjonging van de oude bomen kan slechts plaatsvinden op dezelfde plek en met dezelfde soort, wanneer de boom van nature is gestorven. Dat proces is dus niet te plannen, maar is wel het meest natuurlijke en vermoedelijk ook een gelijdelijk proces. Het is onwaarschijnlijk dat door een storm opeens alle oude bomen worden geveld.

De bomen en struiken die weggehaald moeten worden, kunnen vaak elders worden gebruikt. Verpootbaar materiaal dus niet weggooien maar tijdelijk in depot bewaren.

Beplanting

Het plantsortiment dient te dateren uit de tijd van K.G. Zocher, d.w.z. planten die gebruikt werden midden 19de eeuw. "Catalogus van de Boomkwekerij en Bloemisterij, bij den Architect J.D. Zocher op Rozenhagen bij Haarlem", ca 1835).

Symphoricarpos is een soort die pas omstreeks 1900 populair werd en dient dus zoveel mogelijk gemeden te worden.

Voor de lange termijn moeten bomen alvast gekweekt worden voor de tijd dat de grote bomen uitvallen: de bijzondere Iep, gestekt uit het bestaande materiaal, Zwarte linde, Rode beuk.

Paden

De paden horen verdiept te liggen. Waar mogelijk overtollig vulmateriaal van het pad weg halen, elders grasperken ophogen (vak L).

De paden in beide tuinen zand of grint indien nodig. Dikke lagen grint zijn niet mooi.

Bij sommige struikenperken stenen randen weer aanbrengen B,F,H,K. Ook om het perk bij de voordeur (B) lag een beschermende rand stenen.

Grasveld

Gazons die verreden en ingezakt zijn, boven het niveau van het pad brengen en weer opnieuw inzaaien. Extensief beheer van het gazon, opdat het op termijn een kruidenrijk grasveld wordt. Gazons fungeren als kijkgroen en foerageringsgebied voor vogels etc. Het gras wordt niet gebruikt om te zitten of te spelen en het hoeft dus geen dichte grasmat te zijn, waardoor het veelzijdiger, dus ecologisch rijker wordt.

Maatregel voor gemakkelijker onderhoud:

Randen van klimopvakken markeren met kleine paaltjes, zodat de oorspronkelijke vakken terug te vinden zijn.

Bloemperken

De Ambtmanstuin heeft geen bloemperk. Aangezien geen oude foto's van deze tuin bekend zijn, is er ook geen bewijs dat er bloemperken zijn geweest. Toch is voorgesteld voor de deur van het Abtmanshuis een drietal bloemperken te leggen.

Er worden in het Ambtmanshuis huwlijken voltrokken. Om de entree en de tuin wat op te vrolijken en aantrekkelijker te maken voor de bruiloftsgangers zijn deze bloemperken erin bedacht in 19de eeuwse stijl.

Het uitzicht vanuit de belangrijkste woon/werkvertrekken in de tuin kan ook worden verfraaid. Het grasveld voor de treurbeuk doet nu wat kaal aan. Daarom zijn daar twee asymmetrische bloemperken getekend.

Aangezien de tuin nogal schaduwrijk is en vooral bestaat uit groen, behalve in het voorjaar wanneer de struiken en bomen bloeien, is een bloemperk voorgesteld in de belangrijkste zichttas, zodat men het deze vanuit het huis en vanuit de koepel kan zien.

Prioriteit van uitvoering

De voorrang der maatregelen is aangegeven met een aanduiding van prioriteit.

Prioriteit I geldt voor werk dat liefst niet langer kan worden uitgesteld, of een groot effect beoogt, op korte termijn.

Prioriteit II zijn werkzaamheden die niet onmiddellijk uitgevoerd hoeven te worden, maar wel binnen vijf jaar.

De plannen voor de Ambtmantuin en de Hoogenboomtuin zijn weliswaar tevens gemaakt voor de lange termijn, maar de natuur, niet de mens dient aan te geven wanneer grote bomen vervangen moeten worden. De huidige theorie dat wij deze natuurlijke processen kunnen plannen is bruikbaar voor een produktiebos, niet voor een tuin die voor het genoegen en natuurbeleving is aangelegd.

Maatregelen per vak*Vak: A1 Voortuin*

Nu Buxusparterre (h. 65 cm x b. ca. 40 cm)

Hist. In de 18de eeuw staken struiken boven de muur uit (zie tekening H. Tavenier 1782, afb.2). De buxusparterre is vermoedelijk aangeplant in 1901 (bouw tuinmuur) of na de restauratie van het huis (1920).

Doel Onderhoud van het buxusperk aan de hand van ideale maten: 40 cm x 25 cm.

Maatr. . Buxusvormen snoeien en knippen.

Prioriteit I

Vak: A2 beplanting langs de plint van zuidkant huis

Nu doorgegroeide buxushaag.

Hist. buxushaag, ca 1901 geplant.

Doel mooie rand langs het huis.

Maatr. . snoeien buxus H.40cm B. 40cm (Prioriteit I)

. verwijderen: mahonia op hoek,

. planten: 2 buxusbolletjes, buxusrand langs westgevel.

Prioriteit II

Vak: B Ovaal perk voor de deur

Nu Perk met Hedera arborescens, een (jonge) rode kastanje en een oude plataan

Hist. Een oude rode kastanje stond in punt van dit perk; bakstenen omrandden het perk.

Doel Gras met drie perken van eenjarige planten. Perken enigszins bolgelegd boven het gras uit

Maatr. . verwijderen van de huidige hedera.

. perk hoger leggen dan het pad en een rand stenen leggen om het perk.

. afgeplatte kant, tegenover de ingang weer bol maken.

. aanplanten Hedera aquifolia

Alternatief:

. bloemperken uitsparen, rest gras inzaaien

. aanbrengen perkbeplanting, bij voorkeur in de kleuren wit, roze, rood.

Prior. II

Vak: C Rand langs de muur van de straat en langs huis

Nu Een rand met knotlinde en kleine hulst, Aucuba's en jonge beplanting waaronder Hydrangea, Perovskia atriplicifolia.

Hist. De rode kastanje is verdwenen

Doel landschappelijke beplanting met een oude geknotte linde.

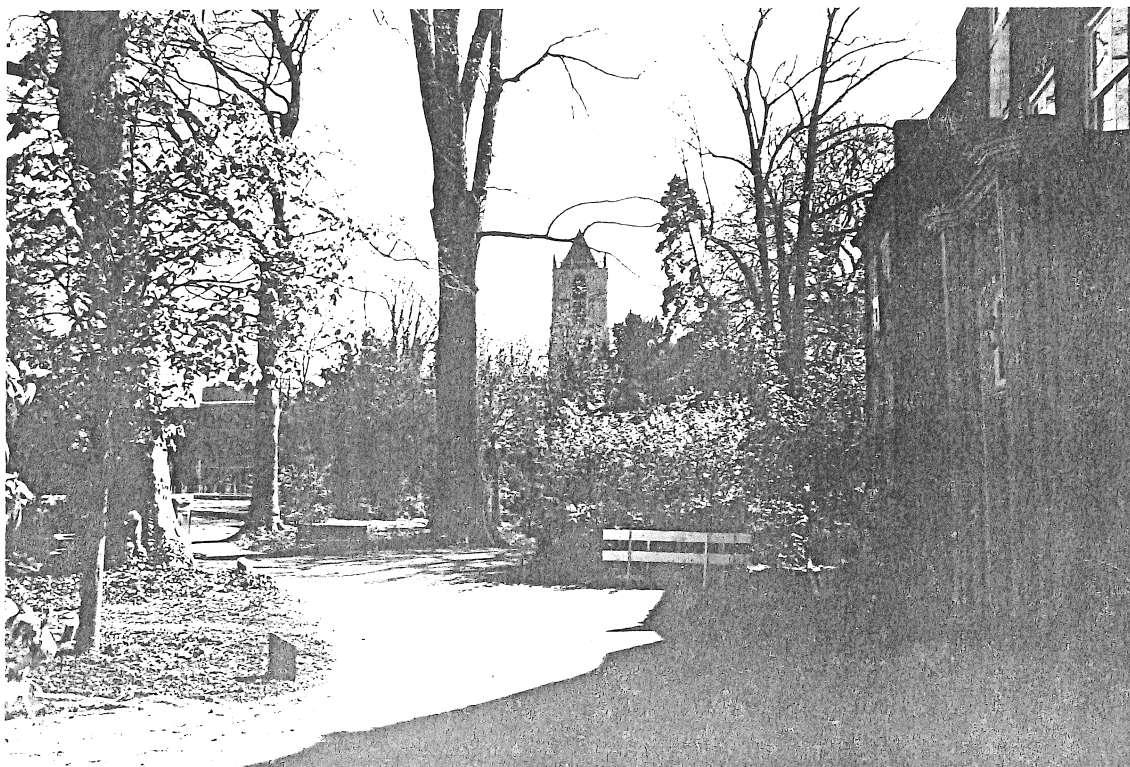
Maatr . De vorm van de linde corrigeren; indien mogelijk een paar takken omvormen tot nieuwe kroon; zo nodig als knotboom beheren in verband met het uitbreken van takken.

. Planten van een nieuwe rode kastanje.

. Fietsenstallingen weghalen.

Afbeelding 8 1986, Perk met rode kastanje (inmiddels vervangen), plataan en klimop.

Afbeelding 9 1997, zelfde perk met nieuwe rode kastanje op andere plek. Perk herstellen

- . Planten: struikrozen (oude soorten uitzoeken), Viburnum carlesii, aanwezige Hydrangea, Spirea's en een hulst bij de brede muur.
- . Planten buxus op de hoek bij de toegang naar de Thijsse-tuin.
- . Aucuba bij het hek snoeien.

Prior. I: linde snoeien

Prior. II

Vak: D Noordelijk deel rand

Nu 4 taxus en 1 hulst bij pad, kaal gat op haag na, esdoorn, vlier, taxus, thuja.

Hist. gesloten rand van de tuin.

Doel klein doorzicht over beukenhaag open houden.

- Maatr . Planten: mahonia's in doorzicht voor haag, jasmijn, fladderiep en linde planten bij esdoorn (linde voor de treurbeuk verplanten).
 Wanneer de linde in groei wordt gestoord door de esdoorn, kan de esdoorn weg.
 . rooien: Thuja, vlier.

Prior. I

Vak: E Longvormig perk met vier bomen

Nu vier bomen (iep, beuk, zwarte linde, kastanje) boven hедера.

Hist. Iep uit ca 1830-'40, zwarte linde en beuk uit ca 1855. Op de zuid-oost hoek stond een paardenkastanje. Deze werd verderop in het vak herplant.

Doel doorzicht tussen bomen

Maatr . Planten: klimop over het hele perk aanvullen.

Prior. I

Vak: F Perk op hoek huis

Nu gemengd perk van wintergroene en bloeiende heesters en kleine bomen.

Hist. bloeiend heesterperk op hoek van huis (vgl Zocher-ontwerp Blikkenburg).

Doel hoog perk dat zomer en winter de hoek van het huis verhult

- Maatr . Grint uit het vak harken, stenen rand herstellen
 . Planten: varens in de rand waar mogelijk
 . Kappen vlier naast taxus
 . Kappen: 3 hulsten langs de randen weghalen (de hulsten mogen als struiken uitlopen).
 . Planten Mahonia bij rhododendrons (weghalen voor koetshuis)

Prior. I

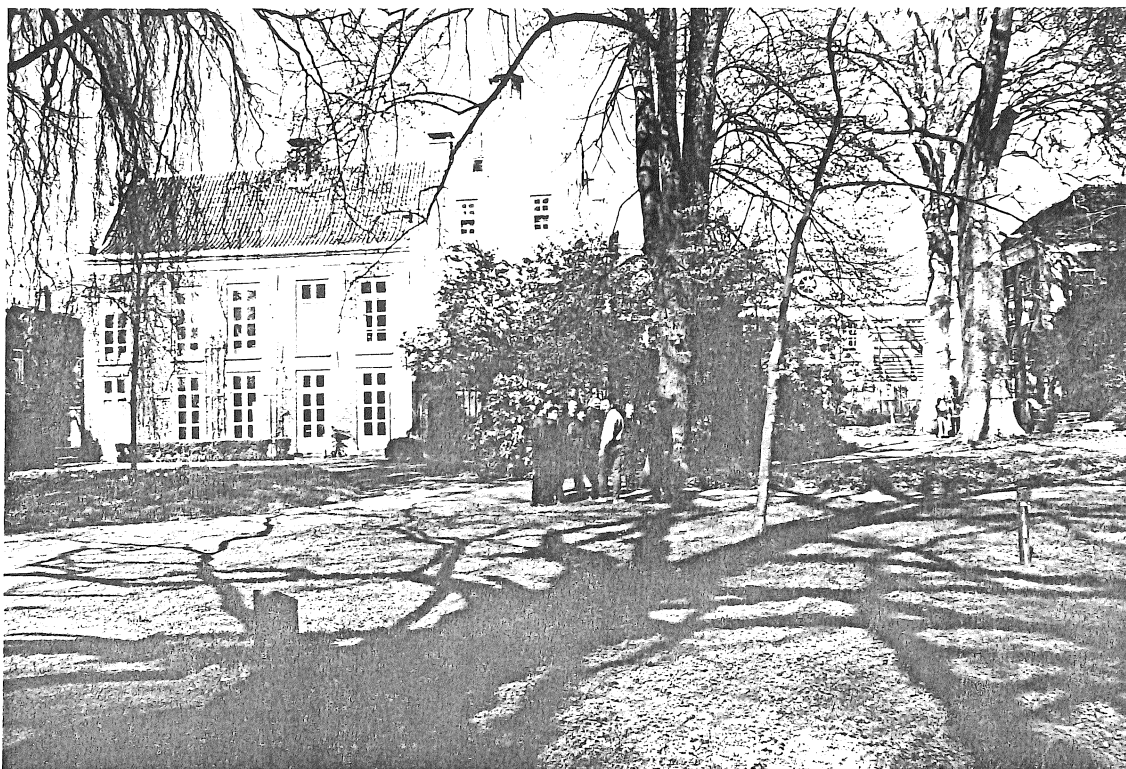
Vak: G Zuidkant van het huis: ovaal perk met treurbeuk

Nu gras, klimop, vinca, varens en treurbeuk

Hist. klimop liep tot rand van varens.

Doel onder beuk perk k.

- Maatr . de linde verplanten
 . eventueel de treurbeuk wat opsnoeien zodat de takken los zijn van de onderbegroeiing
 . vinca/hедера vak weer in vorm brengen, d.w.z. inkorten en punt aan maken.

Afbeelding 10 1997, perk op hoek van het huis bijwerken; jonge plataan geeft later te veel schaduw, dus verplanten

Afbeelding 11 1997, jonge linde weg; ronding grasrand herstellen, twee bloemperken in gras

- . grasvak ronding herstellen

Prior. I

II. twee bloemperken aanleggen

Vak: H Rand langs muur

Nu veel oude hulst, taxus, buxus; oude geënte zilverlinde en beuk.

Hist. Zilverlinde en beuk ca 1855.

Doel randbeplanting langs muur, doorzicht tussen twee boomstammen op en langs koetshuis

Maatr . Planten: Vinca en bloembollen in kale stuk onder hulst.

- . Kappen taxus in punt onder beuk en linde. De jongere taxus is later toegevoegd en hoort niet bij het Zocher ontwerp. Hier Vinca planten.

Prior. I

Vak: I Vak voor het koetshuis

Nu gemengd vak van gras, hедера, wintergroene struiken: mahonia, rhodo's, hulst, taxus (beuk en sneeuwbes later toegevoegd).

Hist. wintergroen vak in combinatie met bloeiende heesters voor het koetshuis.

Doel Donkere rand met bloeiende heesters ervoor.

Maatr . gras inzaaien

- . kappen 2 esdoorns vóór koetshuis
- . planten op plaats van rododendrons: spiraea, kleine viburnumsoort, verschillende struikrozen voor het koetshuis.
- . kappen/verplanten: beuk
- . planten Viburnum opulus op plaats sneeuwbesen
- . de taxus die uitsteekt in de zichtas laten staan

Prior. I

II. ~~ovaal bloemperk in het gras aanleggen~~

Vak: J Vak met het grote gazon

Nu gazon met kastanje en deel groenblijvende bomen (taxus, hulst, Thuja, aucuba, sneeuwbes), gazon met den (soort ?)

Hist. Oude taxus 1855.

Doel doorzicht vanuit Thijssetuin

Maatr . 2 aucuba in hoek weg, vlier eruit, wanneer koetshuis en plantsoen ervoor zijn gerestaureerd.

- . Planten varens in rand op plaats aucuba's

Prior. II

Vak: K rand

Nu rand met bomen, deels open.

Hist. koepel op plaats plataan is na 1920 verplaatst naar achterin de tuin.

Doel doorzicht vanuit de Thijsetuin naar beuk en den.

Maatr . Bijplanten: hulst aanvullen tot beuk.

Prior. I *Beuk planten uit vak I*

Vak: L wintergroen vak met Plataan, gras en taxus in punt

Nu heestervak met taxus en oude buxus (1855).

Hist. was oorspronkelijk meer gras met den in het gras.

Doel toch taxusbomen laten doorgroeien

- Maatr . terugsnoeien van hulst op de zuid-west hoek in verband met door-
zicht; ruimte maken voor een grasrand die er niet meer is.
. verwijderen: jonge beuk en esdoorn (zijn zaailingen)
. klimop om de taxus aanpassen op de belijning van vak O

Prior. I

Vak: M Bloeiende struiken en bomen

- Nu oude sering, meidoorn, jonge beuk, berberis, hulst, taxus, hazelaar,
Ligustrum vulgare, esdoorn
Hist. bloeiende bomen en struiken, hulst en taxus zijn ca 1980 toegevoegd.
Doel Bloeiende bomen en struiken
Maatr . verwijderen: taxus zaailing, jonge beuk
. planten: witte en roze sering, meidoorn, gouden regen

Prior. I

Vak: N Rand zuidwestkant vanaf koetshuis

- Nu knotkastanjes, buxus, hulst, Lijsterbes, hazelaar, Acer campestre (in
punt van pad), Noorse esdoorn, forsythia, Ribes, Gouden regen,
Cornoelje.
Hist. dichte rand van de tuin (vroeger langs sloot gedempt ca 1960).
Doel Dichte rand van bomen en struiken
Maatr . kastanjes bij koetshuis beheren als knobomen
. verwijderen opslag esdoorns
. vrijstellen Spaanse aak aan pad, d.w.z de andere weghalen
. planten: hulst in gat bij hek aan einde zicht vanuit koepel

Prior. I *Prunus mahoe*

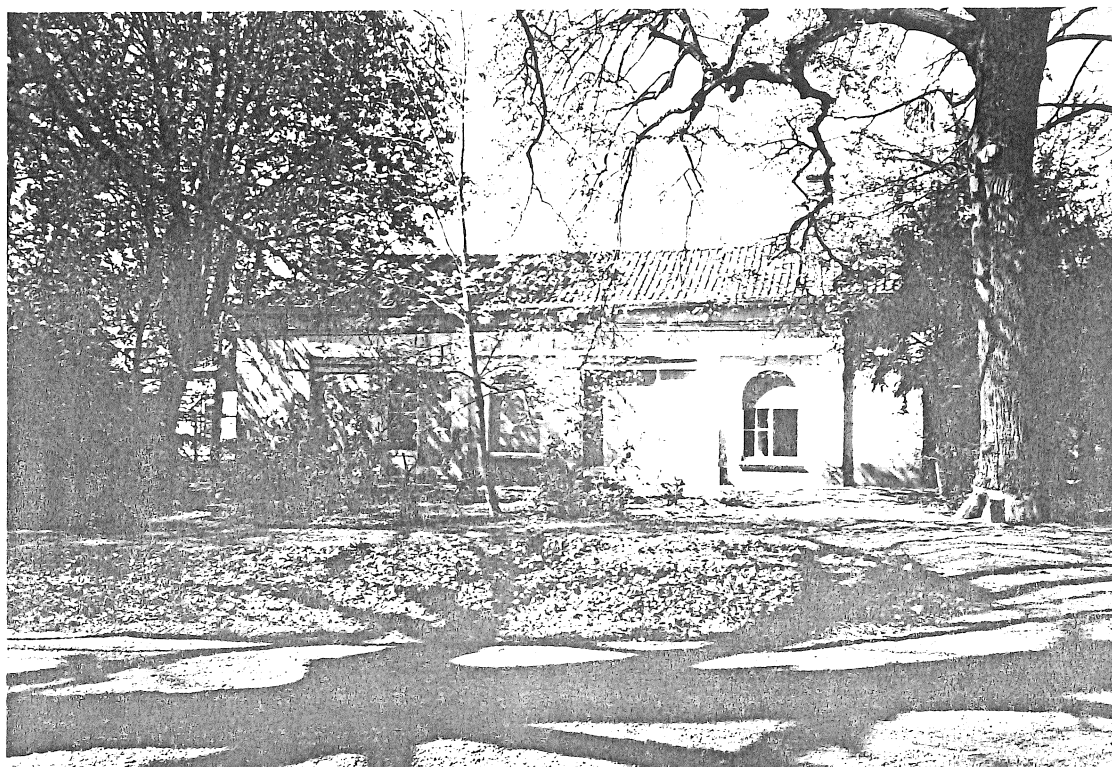
Vak: O Bosvak met dennen

- Nu taxus, buxus en hulst, spar, grove den, grote beuk met roodachtig
blad, vleugelnoot.
Hist. de rode beuk was het einde van de tuin. Daar naartoe liep nog een
strook gras; het struikenvak was dus kleiner.
Doel oude vormen van het vak terugbrengen en de sfeer van wintergroen en
dennen.
Maatr I . pad leggen om grote rode beuk, d.w.z. beuk weer in het pad zetten.
I . verplanten kleine buxus.
I . Overwijderen kleine aucuba voor de koepel
II. verwijderen: kromme vleugelnoot, esdoorns op één na. Verifiëren
dat de uil niet met name in dit bosvak huist. Zo ja, vleugelnoot
laten staan.
II. in nieuw te maken vakrand: hедера arborescens (uit vak B) buxus,
varens
II. bijplanten spar, buxus, hulst
II. in de zichtas klimop (hedera helix) (gras lukt niet onder de beuk

Prior. I,II

Vak: P bloeiend struikenvak bij koepel

- Nu vlier, buxus in punt bij koepel, taxus, hazelaar, Pimpernoot, esdoorns,
sneeuwbes, cotonyaster.
Hist. wit bloeiend struikenvak.
Doel Bloeiend struikenvak

Afbeelding 12 1997, koetshuis vóór restauratie; verwijderen plataan uit toekomstig rozenvak

Afbeelding 13 1997, rode beuk was einde van de zichtas, koepel pas na 1900. Pad rond beuk leggen

- Hist. wit bloeiend struikenvak.
Doel Bloeiend struikenvak
Maatr . buxus bij punt koepel laag houden tot 1,5 m
 . verwijderen één esdoorn
 . verplanten jonge taxus en jonge buxus
Prior. I

Vak: Q oostrand van de tuin bij nieuw stadhuis

- Nu grote kastanje, verder kaal
Hist. rand van de tuin.
Doel scheidingsrand rekening houdend met toegangen en gezichten vanuit het stadhuis en naar het stadhuis vanuit de tuin.
Maatr . pad verleggen, zodat scheiding ontstaat tussen pad langs stadhuis en pad naar de tuin. De scheiding wordt gemaakt door:
 . één esdoorn kappen, één esdoorn laten staan
 . planten buxus bij bestaande essen
 . planten taxus aan het einde van nieuwe oprit.
 . planten groepje essen en berken in verlengde van het pad langs het gemeentehuis
 . ~~verwijderen~~ deel van de grote groep sneeuwbesen *laten staan*
 . taxus op de hoek van het stadhuis.
 . planten paarse sering in punt.
Prior. I

Vak: R achterrand van de tuin achter koepel

- Nu Kastanje in zuidwesthoek, gevolgd door Spaanse aak met klimop, gat van verdwenen vleugelnoot, jonge es. Aan weerszijden achter de koepel staat een taxus, verder vleugelnoot, kastanje en spaanse aak, vlieren bij het toegangspad.
Hist. was een dichte rand ter afsluiting van de tuin. Vleugelnoot is verdwenen.
Doel Dichte rand
Maatr . Planten: Vleugelnoot langs het pad terugplanten
 . knotten 2 Spaanse aak naast kastanje tot 3 meter, om de kroon van de hoek-kastanje vrij te zetten en beter zichtbaar te maken; klimop in de bomen laten.
 . Planten: taxus' tussen kastanje en vleugelnoot
Prior. I

HOOGEBOOMTUIN

Historie

Het huis waar van 1934 tot 1990 de familie Hoogeboom woonde, is van oorsprong 15de eeuws, met een achterhuis uit de 17de eeuw.

"Een waarlijk kapitaal huis, geschiedenis van het Pand Hoogeboom" is het werk van Radboud Kramer uit Nijmegen (1996) dat nog gepubliceerd zal worden. Hij was zo vriendelijk er enige gegevens uit te verstrekken.

Bij verkoop in 1851 werd het geheel van huis en tuin omschreven als "een kapitaal heerenhuis benevens een groote tuin achter het huis, groot 25 roeden en 3 ellen." De tuin was toen aangelegd met vruchtbomen. Mogelijk stonden die in het achterste deel van de tuin, die toen nog veel minder diep was. Het *restant van een middeleeuws paadje van het St. Cecilienklooster* wordt nog gevonden in de voormalige uitgang van de tuin ten noorden van de kapel. Het pad liep van daar naar de knik in de 1e Achterstraat.

Jhr D.F. Reuchlin woonde er van 1852 tot 1882. Zoals reeds vermeld bij het Ambtmanshuis, had zijn broer de burgemeester veel met K.G. Zocher te maken en is het aannemelijk dat deze architect de Ambtmanstuin ontwierp. Evenzo waarschijnlijk is, dat voor de Hoogenboomtuin dezelfde Zocher een voorstel deed. Notaris van Heumen, eigenaar van 1895-1933, meldde aan de volgende eigenaar de familie Hoogenboom, dat de tuin een 'Zochertuin' was. De aanleg wordt gekenmerkt door *twee enorme rode beuken* (zie omslag), elk van 3.60 omvang. daarvan is het aannemelijk dat zij omstreeks 1860 zijn geplant. Een paar oude *taxusbomen* kunnen ook uit de tijd van deze aanleg dateren. De lange, smalle tuin heeft de voor de landschapsstijl zo typerende *slingerpaden*, waar een van beide beuken in staat, zoals ook in de Ambtmantuin. Daar werd het verste punt van de tuin gemarkeerd door een rode beuk, in de Hoogenboomtuin vormt een magnolia het einde van de zichtas. De Magnolia dateert waarschijnlijk niet uit ca 1860. De zichtas wordt gevormd door een lang grasveld dat slechts eenmaal wordt doorsneden door een pad. Het pad is niet overal even breed en varieert van 1.20 tot 1.60. Langs de randen van de tuin staan *oude taxusbomen en vlierbomen*, die herhaaldelijk gezaagd werden.

Het achterste deel van de tuin heeft een aanplant die jonger is dan de voorste helft. Mogelijk stonden achterin de tuin de vruchtbomen, die pas later door werden vervangen door een beplanting in de sfeer van de landschappelijke tuin.

1895-1933

Notaris H.J.A. van Heumen verfraaide zijn huis, o.a met een veranda en een overdekt terras met balcon daarboven. Naast de veranda zette hij een roze prunus. In 1895 liet Van Heumen een broeikas en een kippenhok bouwen; de broeikas is er nog, in vervallen staat.

In 1901 liet hij een stenen muur afbreken en vervangen door de betonnen schutting aan de oostkant van de tuin. In 1901 kocht hij een perceel achter zijn tuin, waarop een voormalige school stond en in 1903 een stuk grond waarop een oranjerie werd gebouwd. Deze bevond zich ongeveer op de plek van het huidige pastoraatsgebouw. Tot de aankoop door de familie Hoogenboom, is de tuin breder geweest met een gazon naar het huis aan de Kerkstraat. (De beplanting in vak L is dus na 1934 aangeplant).

Naast de rode beuk die het dichtst bij huis staat, bevindt zich een kleinere *ginkgo*, waarvan een aanplant ca 1900 meer aannemelijk lijkt dan ca 1860, omdat door de *ginkgo* de aanleg meer symmetrisch werd, hetgeen voor Zocher ondenkbaar was. Bovendien is de boom niet dik genoeg en lijkt in zijn groei te zijn beïnvloed door de toen reeds forse beuk. Naast de *Ginkgo* aan de overzijde van het pad staan oude taxusbomen, ook uit ca 1860?

1934-1994 Familie Hoogenboom

Foto's in het Archief Hoogenboom laten zien dat de tuin is veranderd van een open zonnige tuin met bloemborders, naar de tuin van nu die grotendeels uit struiken bestaat. Deze werden vermoedelijk geplant om het tuinonderhoud te verminderen. Ook hebben de heer en mevrouw Hoogenboom een stoep van tegels voor de veranda laten leggen en een rond bakstenen vloertje halverwege de tuin, waar zich een bank bevond. Dit werd de 'pannekoek' genoemd. De tuin was hen zeer dierbaar.

De Hoogetboomtuin is minstens zo vogelrijk als de Ambtmanstuin, vooral veel kleine vogels vertoeven er. De *ginkgo* fungeert als spechtenflat.

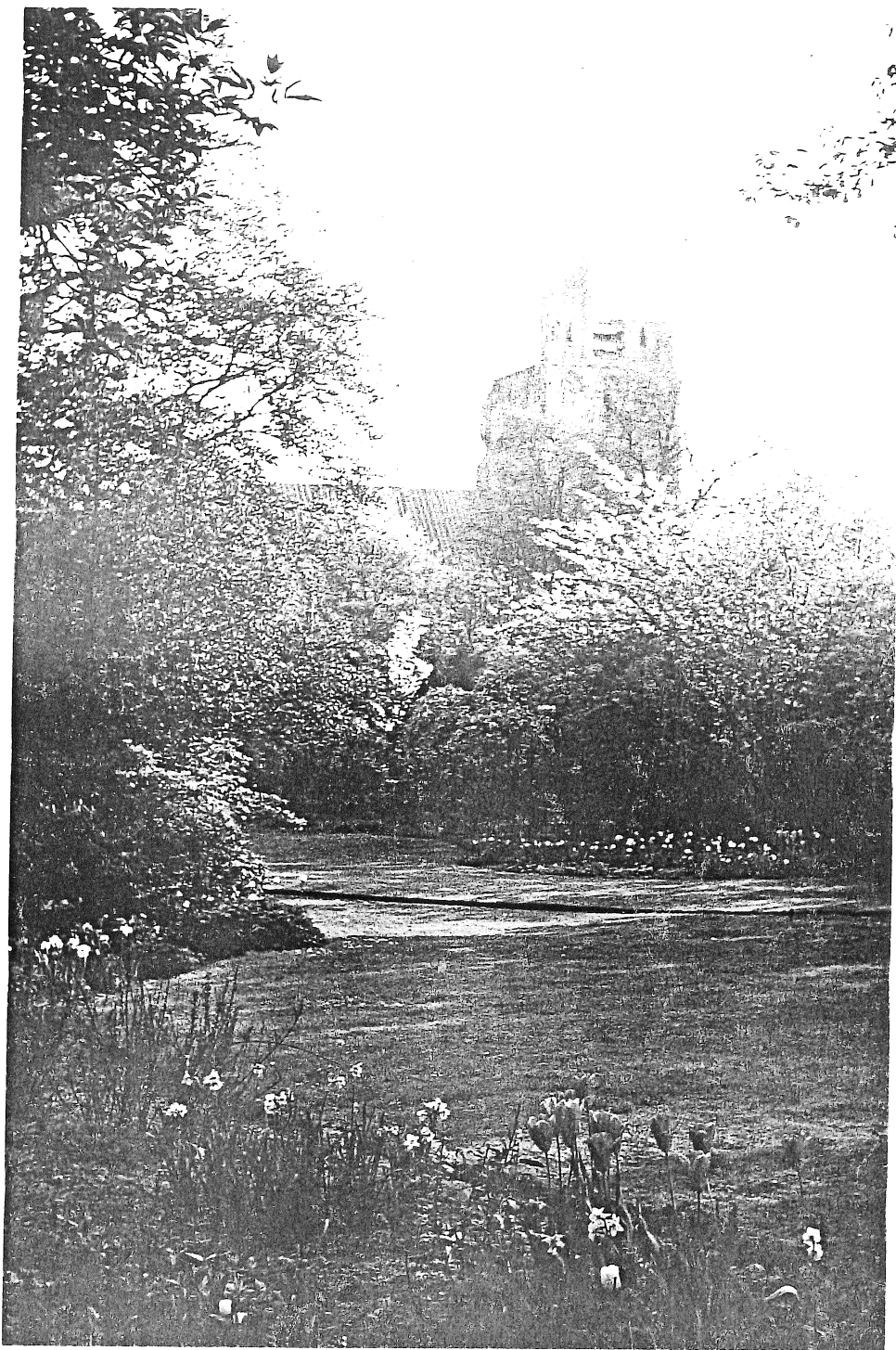
Conclusie

De Zochertuin is later aangevuld met bloeiende bomen en struiken achterin de tuin en veel coniferen en *Aucuba*'s. De voormalige bloemvakken (C2) en D2,3 kwamen vol met heesters. het ronde stenen vloertje, de 'pannekoek' is het aardigste toevoegsel van mevrouw Hoogenboom wat de herinnering aan haar in de tuin aanwezig doet zijn. Veel struiken in haar tijd geplant, zijn ook niet meer uit de tuin weg te denken.

Bloemborders zouden de tuin te open maken en te kostbaar in onderhoud. Met het oog op de vele kleine vogeltjes en de wenselijkheid dichte randen te maken ten opzichte van de open tuin ernaast, dient de tuin zo veel mogelijk met rust te worden gelaten, afgezien van herstel van de basisvorm en aanplant van een rand sierbomen en heesters, die tevens het beeld vanuit het nieuwe kantoor moeten bepalen.

De drie tuinen ten opzichte van elkaar

De middelste tuin is visueel de breedste, de meeste opene en de zonnigste van de drie. De beide andere tuinen staan daarmee in gewenst contrast, omdat hun hoge bomen en zo dicht mogelijke randen zorgen voor rust en een aantrekkelijk milieu voor vogels. Waar in de middeleeuwen en in de 19de eeuw doorgangen waren, ongeveer halverwege de tuin, zijn ook nu onderlinge doorzichten (Ambtmanstuin) of doorgang (Hoogetboomtuin) mogelijk, zonder dat dit ten koste gaat van de individuele tuinen.

Afbeelding 14 na de oorlog; bloemborders waar later heesters kwamen

Maatregelen Hoogeboomtuin

Algemeen

Vuilnis uit de hele tuin verwijderen.

Zandpaden kunnen overgaan in grintpaden (ongebroken kiezels niet wit) voor het huis: de overgang ligt bij de pannekoek en ten zuiden van de ginkgo in de knik in het pad.

De prioriteitsvolgorde van de werkzaamheden, komen er op neer dat al het werk - waarvan veel achterstallig onderhoud- gedaan moet worden op korte termijn.

Maatregelen per vak

Grint voor het huis

Nu: vierkant terras van stoeptegels met een gemetselde rand.

Hist. grint in aansluiting op het huis, in de 19de eeuw tot ca 1935

Doel zand of grint bij huis herstellen

Maatr. Stoeptegels en terrassen weghalen; ongebroken kiezelgrint aanbrengen.

. Bloemperk voor het huis half rond maken (A2)

. De veranda's aan het huis laten begroeien met klimplanten zoals klimrozen en kamperfoeli.

Prior. I

Vak: A voorste deel grasveld

Nu Rond grasveld met een rand bloemen en struiken.

Hist. Oorspronkelijk een doorlopend grasveld tot achter in de tuin (doorsneden door een pad). Een rand rozen tussen gras en grint (foto 1).

Tussen de ginkgo en de beuk werd het grasveld na 1980 door mevrouw Hoogenboom beplant met struiken.

Doel Doorlopend grasveld, zodat het ruimtelijke effect van het diepe grasveld, deels overschaduwde door bomen en deels open en licht, weer bereikt wordt.

A1a . Een rand rozen aanleggen tussen grasveld en grint.

A1b Alternatief: een ovaal bloemperk

A2 . Voor het terras een bloemperk, bv. rozen.

Prior. I

Beplanting die bij deze verandering weggehaald moet worden, elders in de tuin gebruiken. Klimop die nu al een gedeelte van het gras begroeit voor een deel laten staan, om dit gedeelte van de tuin er niet te kaal en te nieuw uit te laten zien.

Vak: B tussen rode beuk en ginkgo

Nu Een rode beuk en een ginkgo met daaronder dichte begroeiing van struiken (Symphoricarpos, aucuba, gele kornoelje). De rode beuk heeft honingzwam aan zijn voet. Slechts een op de tien soorten honingzwam is een ernstige bedreiging voor de boom. Aangezien de

kroon van de rode beuk er nog goed uitziet, voorlopig geen maatregelen nemen.

Hist. Verlengde van het doorlopende grasveld zoals al eerder bij vak A vermeld werd. De grote bomen overschaduwden hier het gras. Onder de opgeknipte bomen door kijkend is het lichte deel van het grasveld verderop in de tuin zichtbaar. De ginkgo stond rondom in het gras, de rode beuk ook. Achter de beuk kwam eerst nog een stukje gras, daarna een bloemperk.

Doel Het doorzicht tussen de bomen open maken en de vorm van het bloemperk herstellen. Bloemen planten op deze beschaduwde plaats heeft geen zin meer. De vorm kan wel teruggebracht worden en kan dan met schaduwplanten ingevuld worden (deze planten zijn voor een deel al aanwezig in de tuin).

Maatr . Struiken en andere aanplant weghalen om het doorzicht onder de bomen door te herstellen.

- . de vorm van het perk (skimmia, sneeuwbes, kornoelje) herstellen. Deze planten kunnen herplant worden).

- . Het gras opnieuw inzaaien. (onder de beuken groeit het slecht maar dat is acceptabel in combinatie met resterende klim- op en stinsenplanten in het gras.

- . stinsenplanten in het gras aanbrengen. Daslook staat er al, crocus, sneeuwroem en sneeuwkllokjes kunnen erbij.

Prior. I

Vak: C grasveld met struikenperk tot dwarspad

Nu Grasveld deels onder de tweede rode beuk, die half in het pad staat. De oostelijke border bevat vooral conifeer (Juniperus x media Glauca, laurierkers, kapotte taxus, hulst en oude vlier. In dit perk staat ook een malus-soort.

Hist. Deel van het doorlopende grasveld. Op de foto's van ca 1835 was het gehele perk een bloemperk, waar een randje flagstones voor langs liep.

Doel Het creëren van een dichte heesterwand.

Maatr . Laurierkers snoeien zodat de grote hoge vlier vrij komt te staan (laurierkers schiet wel opnieuw uit).

- . De bestaande struiken tot een dichte heesterwand maken (in tegenstelling tot wat het vroeger geweest moet zijn. De overige aanwezige planten moeten gesnoeid worden.

Voor dit perk, maar ook voor de gehele tuin geldt dat eerst de randen en perken weer dichtgegroeid moeten zijn voordat er lelijke en te grote planten (zoals de coniferen) vervangen worden.

Prior. I

Vak: D grasveld met drie perken:

Nu twee bloem-heesterperken (D1,3) en een boom-heesterperk (D2)

Hist. oorspronkelijk waren alle drie perken gevuld met bloemen, nu twee met heesters en een met bomen (vak2)

Doel Einde zicht over gras op Magnolia; in vorm terugbrengen van de perken.

Maatr . Herstellen zichtas, beëindigd door magnolia

Afbeelding 15 1997, voormalig grasperk achter het huis, vergelijk met oude foto van Hoogeboomtuin op omslag.

- D1 . vorm perk herstellen met vaste planten (veronica, valeriaan, tiarella, geraniums) en enkele tulpen daartussen.
 Voorover gezakte Juniperus pas weghalen (jaar 2003?) als struikenperken en groene randen van de tuin (D2 en H) zijn hersteld.
- D2 . Kornoelje en opgeslagen esdoorn weghalen. Magnolia vrij snoeien, van forsythia, vlier en laurierkers. Jonge vlieren vervangen door forsythia, jasmijn.
- . De mahonia's kunnen blijven, eventueel ribes planten, aangezien er op deze plek nog resten van deze plant te vinden zijn.
 - . planten mahonia en potentilla in de rand langs het grasveld.

Prior. I

Vak: E westmuur vanaf het huis

Nu ruwe berk, prunus, taxus, vlier

Hist. In 1901 werd door de woning ernaast de muur gebouwd.

Doel Dichte gemengde randbeplanting

- Maatr . Klimop verstikt de japanse kers bij het huis. Deze moet eruit gehaald worden voor het te laat is.
- . Planten taxus om het gat in de beplanting bij de muur te dichtten.
 - . Terugsnoeien van de te ver uitgegroeide aucuba's.
 - . Scimmia's verplaatsen naar perk onder de beuk (A). Juniperus bij de ginkgo weghalen en herplanten bij de kale juniperus verderop in vak D.
 - . Klimop deels weghalen om het pad vrij te maken en oorspronkelijke loop en padbreedte (120 cm) te herstellen. Klimop voorlopig op het gras laten groeien anders wordt het te kaal.
 - . Aucuba's, buxus en skimmia's die rond het grasveld bij het huis weg moeten, kunnen op deze rand bij geplant worden.
 - . Vlierstruiken bekijken en de slechte er uit halen.

Prior. I

Vak: F-G randbeplanting vanaf muur tot einde tuin

Nu Dunne randbeplanting met grote gaten (de schutting is weggehaald).

Hist. De rand van de tuin was vroeger afwisselend aangeplant met wintergroene struiken zoals taxus, hulst en laurier en bloeiende bomen en struiken, waaronder seringen. Daar achter stond een schutting.

Doel De ontstane gaten dichtplanten zodat er weer een dichte wand ter afscheiding van de tuin ontstaat.

- Maatr . Aanplanten op de manier zoals het was: wintergroene struiken zoals hulst taxus en laurier gecombineerd met bloeiende bomen en struiken. Het pad om de beuk uitsnoeien.
- . Snoeien taxus en aucuba's.
 - . Planten hulst tussen de taxus en de berk. (Witte) seringen planten bij de nog aanwezige seringenbomen. Prunus herplanten.

Prior. I

- vak G* . Verdere aanplant in G: taxus, laurus, seringen, conifeer/juniperus, aucuba's, forsythia, roze prunus vervangen.
- . De ingang vanaf de nieuwe fietsenstalling naar de Hoogenboomtuin: een pergola of een boog met bijvoorbeeld blauwe regen als

groen verbindingsselement van de twee tuinen. Verdere verbinding met de tuin: een afbuigend paadje naar rechts de oude tuin in. Ergens in deze strook een mooie boom aanplanten, zoals bijvoorbeeld de *Cornus kousa* (zakdoekjesboom).

- . Planten blauwe regen over pergola en over de fietsenstalling
- . Wortelopslag van kornoelje weghalen, boom laten staan.
- . Planten klimrozen tegen dode prunus.

Prior. I

Vak: H achterrand tuin

Nu De achterste rand van de tuin langs het nieuwe gemeentehuis van Tiel bestaat nu uit taxus, esdoorn, vlier, een wit bloeiende sierappel, sparren, buxus op de hoek. Dit deel van de tuin eindigt in een leeg stuk grond in verband met de bouw van het stadhuis. De fietsenstalling zal hier verdwijnen.

Hist. Op een vooroorlogse foto uit het Hoogenboomarchief te Tiel is de tuin afgebeeld vanaf het huis gezien, kijkend naar het einde van de tuin. In de verte is een wand van stammetjes te zien. De achterwand werd dus gevormd door een dichte aanplant van boompjes.

Doel Een dichte rand van wintergroene en bloeiende struiken en bomen om de tuin weer wat vrolijker te maken en af te schermen. Vanuit het stadskantoor bezien is een gelijdelijk oplopende rand van bloeiende struiken en bomen ok een aantrekkelijk gezicht.

- Maatr . Vrijzetten gouden regen
- . kappen esdoorns
 - . kappen blauwe *Chamaecyparis* in de sierappel
 - . Bloeiende bomen en struiken langs de rand van het gras, plus een enkele hulst.
 - . roze-rood bloeiende boom op het grasveld planten (sierappel, of kerspruim, of rode meidoorn)

Prior. I

Vak: I bij muur pastorie

Nu Vuurdoorn en meelbes tegen de achterkant van de pastorie van de Cecilia kapel.

Hist. Hier stond een oranjerie, later moes- en bloementuin van mevrouw Hoogenboom.

Doel Einde zichtas, muur bedekken met groen.

- Maatr . Taxus en bloeiende struiken erbij planten. In het gras een boom planten, misschien een rode prunus of een rode meidoorn. (Eventueel ook extra rode boom in de buurt van de magnolia.)
- . Planten Gelderse roos tussen vuurdoorn en meelbes.
 - . De muur van de pastorie met wilde wingerd laten begroeien.

Prior. I

Vak: J tegen muur Cecilia kapel

Nu Een stuk onverzorgde tuin met rozen, forsythia, ribes, bij en tussen de steunberen van de kerk.

Hist. Mevrouw Hoogenboom had hier haar bloementuintje. Hoe de tuin er daarvoor uitzag is onbekend.

Doel Vrolijk bloeiende struikenrand

Afbeelding 16 1997, struiken tussen rode beuk (rechts) en ginkgo belemmeren het doorzicht over de lengte van het grasveld

Afbeelding 17 1997, voormalige moestuin bij Ceciliakapel; hier komt toegangspad tot de tuin

Maatr . De rozen die er nog staan verzorgen en nieuwe rozen bijplanten.
Tevens de struiken snoeien (o.a. ribes en forsythia.

Prior. I

Vak: K bomen en struiken bij Ceciliakapel

Nu Taxus, els, berk, aucuba's, perk heeft een stenen randje.

Hist. Op foto ca 1900 is een randje te zien ter afsluiting van dit perk met toen jonge bomen en struiken.

Doel Transparante beplanting met zicht op de muur van de kerk. Bestaande beplanting handhaven

Maatr . geen

Vak: L rand langs oostkant tuin.

Nu Hulst, hazelaars, lijsterbessen, grote buxus, grote kornoelje, bonte esdoorn, oude vlieren, taxus, Japanse duizendknoop.

Hist. vlieren en taxus langs de rand van de tuin.

Doel Dichte randbeplanting handhaven/onderhouden.

Maatr . opruimen van snoeihout van berk, verder geen.

Vak: M. perk bij kas

Nu Oude Taxus, aucuba's, hulst, fijnspar in taxus.

Hist. Donkere randbeplanting.

Doel kas laten staan.

Maatr . beplanting voor de kas selecteren en verder laten verwilderen.

. Stoeptegels voor het aangebouwde huisje deels weghalen

. blauwe regen tegen hoek huis

Prior. I

DOCUMENTATIE**Literatuur Ambtmantuin**

H. van Heiningen, brief aan college van B&W, betreffende de bouw stadhuis/monumentenvergunning, 20 jan. 1995.

F.J. Mijnlief, *Het Ambtmanshuis te Tiel en zijn bewoners*, ca 1940.

Monumenten van geschiedenis en kunst, 2e deel Tielerwaard, 1946, herdruk 1975, p.386-393.

Oldenburger-Ebbers, C.S. Anne Mieke Backer, Eric Blok, *Gids voor de Nederlandse Tuin- en landschapsarchitectuur*, Deel Gelderland Utrecht, Rotterdam 1996. (o.a. artikel over K.G. Zocher en Ambtmanstuin)

Literatuur Hoogenboomtuin

Radboud Kramer, "Een waarlijk kapitaal huis, geschiedenis van het Pand Hoogboom", Nijmegen (1996). Nog niet gepubliceerd.

Foto's Collectie Hoogenboom, aanvulling 1994, Gemeentearchief Tiel.

Literatuur algemeen

Krook, J.C., *Handboek bij het aanleggen, beplanten, onderhouden, enz., van Tuinen, vooral met het oog op stadstuinen*, Gouda, 1872.

Oldenburger-Ebbers, C.S, "Zochers tuinarchitectuur- en architectuurprojecten: J.D. Zocher sr (1763-1817), J.D. Zocher jr (1791-1870), C.G. Zocher (1796-1863) en L.P. Zocher (1820-1915)", *Cascade, bulletin voor tuinhistorie*, 1e jrg. nr. 2, december 1991.

(lijst van werk door K.G. Zocher = C.G. Zocher):

Zocher, J.D. *Catalogus van de boomkweekerij en bloemisterij bij den architect J.D. Zocher op Rozenhagen bij Haarlem*, z.j. [ca 1835].

Samenvatting

De Ambtmanstuin en de Hoogetboomtuin zijn hoogstwaarschijnlijk door Karel Georg Zocher aangelegd ca 1855 en ca 1860. Deze architect fungeerde als stadsarchitect van Tiel. De begraafplaats, de wandeling op de wallen, de beurs en enkele huizen werden door hem ontworpen. De Ambtmanstuin is gemeentelijk monument omdat hij als 19de eeuwse landschapstuin uitzonderlijk goed bewaard bleef; de Hoogetboomtuin zal die beschermende status nog krijgen.

Beide tuinen zijn verschillend van karakter. De Ambtmanstuin heeft veel bomen uit ca 1860 die door hun hoogte en ouderdom de sfeer bepalen. Het is een schaduwrijke tuin die de 19de eeuwse sfeer heeft weten te behouden. De Hoogetboomtuin kent dicht bij het huis drie hoge bomen, maar maakt ondanks zijn vervallen staat een vrolijker indruk omdat er kleurrijk bloeiende heesters en bomen zijn.

Beide tuinen zijn een goede onderhouds- en opknapbeurt in de stijl van Zocher meer dan waard.

Zoveel mogelijk is in de voorstellen getracht de oude tuinen te herstellen zoals de plannenmakers vermoeden dat de tuinen eruit hebben gezien. Daarbij is natuurlijk rekening gehouden met de aanwezige beplanting en hedendaagse wensen ten aanzien van toegangen en gebruik. Tussen beide tuinen in ligt namelijk een tuin die in 1997 is aangelegd, naar ontwerp van Wil Thijse. Zonder afbreuk te doen aan het karakter van de afzonderlijke tuinen, zijn enkele doorgangen voorgesteld en is rekening gehouden met de wens van de moderne architect van een visuele verbinding met de Ambtmanstuin.

Voor de Ambtmanstuin zijn corrigerende werkzaamheden voorgesteld als snoeien en het weghalen van jonge bomen die het ontwerp van Zocher zullen schaden als zij de kans krijgen groot te worden. Ook een aantal esdoorns die spontaan opsloegen op plaatsen waar zij ongewenst zijn, dienen verwijderd te worden. Het herstellen van de oorspronkelijke vorm van de perken, ervoor zorgen dat de paden dieper liggen dan de perken, zijn aspecten om de komende jaren attent op te zijn. Het toevoegen van bloemperken in 19de eeuwse stijl is een voorstel dat voort komt uit de wens de tuin van het historische huis, dat fungeert als representatieve ruimte van de gemeente Tiel wat meer cachet te geven en vrolijker te maken.

Wegens achterstallig onderhoud vereist de Hoogetboomtuin enerzijds een zorgvuldige snoei- en opknapbeurt met aanvullende beplanting, terwijl daar ook struiken- en boomvakken zijn die volledig met rust gelaten worden. De achterzijde van de tuin, die naar het Stadskantoor is gericht, zal een oplopende beplanting krijgen van bloeiende heesters en bomen. Tevens is een rustig en zonnig hoekje gedacht op de plaats tegen de Ceciliakapel.

Beide tuinen zijn zeer rijk aan vogels, tot spechten en een uil toe. Voorwaarde voor hun verblijf en dat der vleermuizen zijn oude bomen en rust in de tuin, terwijl de kleine vogeltjes en vlinders graag in dichte heesterranden schuilen vlak bij een zonnig stukje gras.

De oude bomen in beide tuinen die zo bepalend zijn voor het ontwerp van K.G. Zocher, zullen zelf wel aangeven wanneer hun tijd gekomen is om vervangen te worden. Zij hebben vrijwel alle kronen die volop in blad staan. De aanwezigheid van honingzwam op drie bomen (2 beuken en een plataan) hoeft ook geen bedreiging te betekenen, want van de tien soorten is slechts één soort honingzwam agressief.

Planmatige kap van oude bomen is dus ongewenst. Het meeste werk dient op korte termijn uitgevoerd te worden, waarna weer normaal onderhoudsbeheer gedaan kan worden.